

**PREZES
URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
DELEGATURA URZĘDU OCHRONY
KONKURENCJI I KONSUMENTÓW
w Warszawie**

RWA-61-6/12/AŻ

Warszawa, dn. 19 grudnia 2012 r.

DECYZJA RWA-41/2012

I. Na podstawie art. 26 ust. 1 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 ze zm.), stosownie do art. 33 ust. 6 tej ustawy, po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, wszczętego z urzędu przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie

- działając w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,

1. uznaje się za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów praktykę stosowaną przez Powszechną Kasę Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie polegającą na niewskazywaniu w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych – wbrew dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) – zakresu odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku, co stanowi naruszenie art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów

i nakazuje się zaniechanie jej stosowania.

2. uznaje się za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów praktykę stosowaną przez Powszechną Kasę Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie polegającą na stosowaniu w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych postanowienia wprowadzającego otwarty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy przez bank, co jest niezgodne z art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.

Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) i stanowi naruszenie art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów

i nakazuje się zaniechanie jej stosowania.

II. Na podstawie art. 27 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 ze zm.), stosownie do art. 33 ust. 6 tej ustawy, po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, wszczętego z urzędu przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie

- działając w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,

uznaje się za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów praktykę stosowaną przez Powszechną Kasę Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie polegającą na stosowaniu we wzorach umownych wykorzystywanych przy zawieraniu umów o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych postanowienia wzorców umów, które zostało wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kodeksu postępowania cywilnego, poprzez zawarcie postanowienia o treści: *Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny*, co stanowi naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów

i stwierdza się zaniechanie jej stosowania z dniem 28 sierpnia 2012 r.

III. Na podstawie art. 105 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.) w zw. z art. 83 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. Nr 50, poz. 331 z późn. zm.) oraz stosownie do art. 33 ust. 6 tej ustawy

- działając w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,

umarza się jako bezprzedmiotowe postępowanie prowadzone przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie pod zarzutem stosowania określonej w art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów polegającej na

niewskazywaniu w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych – wbrew dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 8 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) – przesłanek dokonywania zmian umowy.

IV. Na podstawie art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U Nr 50, poz. 331 ze zm.), stosownie do art. 33 ust. 6 tej ustawy, po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego w sprawie stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, wszczętego z urzędu przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie

- działając w imieniu Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów,

nakłada się na Powszechną Kasę Oszczędności Bank Polski Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie karę pieniężną w wysokości:

- 1. 7 111 394 zł** (słownie: siedem milionów sto jedenaście tysięcy trzysta dziewięćdziesiąt cztery złote), płatną do budżetu państwa, z tytułu naruszenia zakazu, o którym jest mowa w art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, w zakresie opisanym w punkcie I.1. sentencji niniejszej decyzji.
- 2. 4 740 930 zł** (słownie: cztery miliony siedemset czterdzieści tysięcy dziewięćset trzydzieści złotych), płatną do budżetu państwa, z tytułu naruszenia zakazu, o którym jest mowa w art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, w zakresie opisanym w punkcie I.2. sentencji niniejszej decyzji.
- 3. 2 844 558 zł** (słownie: dwa miliony osiemset czterdzieści cztery tysiące pięćset pięćdziesiąt osiem złotych), płatną do budżetu państwa, z tytułu naruszenia zakazu, o którym jest mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, w zakresie opisanym w punkcie II sentencji niniejszej decyzji.

UZASADNIENIE

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów – Delegatura UOKiK w Warszawie (dalej również: Prezes UOKiK, Prezes Urzędu) przeprowadził postępowanie wyjaśniające (znak RWA-401-1/11/ZT/AŻ) mające na celu m.in. kontrolę wzorców umów przedkładanych konsumentom do podpisu przez wybrane podmioty rynku finansowego oferujące produkty służące dobrowolnemu, dodatkowemu oszczędzaniu na przyszłą emeryturę.

W toku prowadzonego postępowania wyjaśniającego Prezes Urzędu wystąpił m.in. do Powszechnej Kasy Oszczędności Bank Polski S.A. z siedzibą w Warszawie (dalej także: Bank, PKO BP S.A.) o przesłanie aktualnie stosowanych wzorców umownych przedkładanych konsumentom przy zawieraniu umów dotyczących indywidualnych kont emerytalnych.

Po dokonaniu analizy otrzymanych wzorców umownych zatytułowanych:

- *Umowa rachunku lokacyjnego – indywidualnego konta emerytalnego (IKE),*
- *Umowa rachunku lokacyjnego – indywidualnego konta emerytalnego (IKE) – dla osoby małoletniej,*

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów – Delegatura UOKiK w Warszawie, stwierdził, iż mogło dojść do naruszenia art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, jak również art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 tej samej ustawy wobec czego wszczęcie postępowania w związku z podejrzeniem stosowania przez PKO BP S.A. praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów stało się konieczne i uzasadnione.

Z uwagi na powyższe, Prezes UOKiK postanowieniem z dnia 30 stycznia 2012 r. wszczął postępowanie w związku z podejrzeniem stosowania przez Bank praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów polegających na:

I. stosowaniu we wzorach umownych wykorzystywanych przy zawieraniu umów o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych postanowienia wzorców umów, które zostało wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (dalej również: rejestr niedozwolonych klauzul umownych, rejestr), o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kodeksu postępowania cywilnego, poprzez zawarcie postanowienia o treści:

Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny,

co może stanowić naruszenie art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów;

II. niewskazywaniu w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych – wbrew dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 8 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) – przesłanek dokonywania zmian umowy, co może stanowić naruszenie art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów;

III. stosowaniu w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych postanowienia wprowadzającego otwarty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy przez bank, co jest niezgodne z art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) i może stanowić naruszenie art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów;

IV. niewskazywaniu w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych – wbrew dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.) – zakresu odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku, co może stanowić naruszenie art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Pismem z dnia 30 stycznia 2012 r. Bank został zawiadomiony o wszczętym postępowaniu, jak również wezwany do udzielenia informacji i złożenia dokumentów w przedmiotowej sprawie.

W odpowiedzi na zawiadomienie Prezesa Urzędu, Bank w piśmie z dnia 24 lutego 2012 r. odniósł się do postawionych zarzutów.

W kontekście zakwestionowanego przez Prezesa Urzędu postanowienia o treści: *Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny* Bank wskazał, iż nie jest ono tożsame z postanowieniami wskazanymi przez Prezesa UOKiK wpisanymi do rejestru niedozwolonych klauzul umownych. Bank

podniósł, że klauzule z rejestru przewidują rozstrzyganie sporów wyłącznie przez sąd właściwy dla siedziby banku, bądź dla określonej wprost, jednej miejscowości, bez względu na miejsce wykonania umowy. W opinii PKO BP S.A. zastosowanie tego rodzaju klauzul zmusza konsumentów, aby dochodzili roszczeń przed sądem, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy dla miejsca wykonania umowy i może być zlokalizowany w miejscu odległym od miejsca zamieszkania klienta. Bank w swoim wystąpieniu podniósł, iż stosowana przez PKO BP S.A. klauzula stanowi poddanie sprawy do rozpoznania przez sąd tzw. właściwości przemiennej, określonej w art. 34 k.p.c., zgodnie z którym powództwo o ustalenie istnienia umowy, o jej wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie, jako też o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy wytoczyć można przed sądem miejsca jej wykonania. Bank podkreślił, iż kwestionowana klauzula odnosi się wyłącznie do roszczeń klientów związanych z wykonaniem umowy, w odniesieniu do wszelkich innych roszczeń, zastosowanie znajdować będą wprost przepisy Kodeksu postępowania cywilnego. W opinii PKO BP S.A. określenie właściwości miejscowej sądu według miejsca lokalizacji oddziału Banku tj. w miejscu wykonania umowy, jest zgodne z ustawą i nie narusza zbiorowych interesów konsumentów. Bank podniósł również, iż jego intencją nie jest ograniczenie możliwości skorzystania przez klientów z sądu właściwego miejscowo zgodnie z właściwością ogólną (art. 30 k.p.c.), a przeciwnie – wskazaniem klientom sądu najbliższego według miejsca wykonywania umowy. Dodatkowo, PKO BP S.A. wskazał, że klient w każdym czasie ma prawo wskazać dowolny inny oddział Banku, który będzie prowadzić jego rachunek lokacyjny IKE. W ocenie PKO BP S.A., postanowienie to nie kształtuje praw i obowiązków konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, nie narzuca rozpoznania sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie byłby miejscowo właściwy i nie jest tożsame z powołanymi w piśmie Prezesa UOKiK postanowieniami wpisanymi do rejestru niedozwolonych klauzul umownych. Ponadto, Bank zwrócił uwagę, iż od 2004 r. PKO BP S.A. nie odnotował sytuacji, w której konsument będący stroną umowy rachunku lokacyjnego pozwałby Bank przed sądem powszechnym. Wobec powyższego, PKO BP S.A. wniósł o umorzenie postępowania w części dotyczącej punktu I postanowienia o wszczęciu niniejszego postępowania, a w przypadku, gdy zdaniem Prezesa Urzędu nie zachodzą przesłanki do umorzenia postępowania w tym zakresie, Bank wniósł o wydanie decyzji zobowiązującej do podjęcia lub zaniechania określonych działań, zmierzających do zapobieżenia naruszeniom na podstawie art. 28 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Bank wyraził gotowość przyjęcia zobowiązania do usunięcia ze

wzorców umownych kwestionowanej klauzuli i wskazał, że powyższe zobowiązanie zostanie wykonane do dnia 30 czerwca 2012 r.

W swoim wystąpieniu, PKO BP S.A. wskazał, że rachunek lokacyjny IKE prowadzony przez bank jest rachunkiem oszczędnościowym, służącym do gromadzenia przez oszczędzającego środków pieniężnych, na warunkach określonych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego (Dz. U. Nr 114, poz. 1205 ze zm.; dalej również ustawa o IKE). Jak wskazał Bank w piśmie, art. 9 tej ustawy określa elementy, jakie powinna zawierać umowa o prowadzenie indywidualnego konta emerytalnego. W opinii PKO BP S.A. ww. przepis ma charakter szczególny w stosunku do art. 52 Prawa bankowego, na co, zdaniem Banku, wskazuje art. 32 ustawy o IKE, zgodnie z którym bank zawiera umowę o prowadzenie IKE w formie rachunku oszczędnościowego, zgodnie z zasadami określonymi w ustawie Prawo bankowe, o ile przepisy ustawy o IKE nie stanowią inaczej. Abstrahując od faktu, że postanowienia ustawy o IKE mają charakter szczególny w stosunku do przepisów Prawa bankowego, w ocenie PKO BP S.A., niezawarcie w umowach rachunków lokacyjnych IKE wszystkich wymienionych w art. 52 ust. 2 Prawa bankowego postanowień nie powinno samo przez się stanowić dowodu naruszenia zbiorowych interesów konsumentów i nałożenia przez organ administracji publicznej sankcji administracyjno – karnych. Bank wskazał, iż w jego opinii, pominięcie postanowień *essentialia negotii* umowy skutkuje bowiem zastosowaniem do powstałego stosunku prawnego przepisów dyspozytywnych Kodeksu cywilnego i Prawa bankowego, które zapewniają należyłą ochronę konsumentom.

Bank odniósł się do zarzutu niewskazywania przesłanek dokonywania zmian umowy w związku z dyspozycją art. 52 ust. 2 pkt 8 Prawa bankowego. Zdaniem PKO BP S.A. zarzut ten jest niezasadny, gdyż ustawa o IKE nie przewiduje obowiązku określenia w umowie przesłanek dokonywania zmian umowy. Niezależnie od powyższego, Bank wskazał, że art. 52 ust. 2 pkt 8 Prawa bankowego dotyczy zmian umowy dokonywanych jednostronnie przez bank. Bank podniósł, iż przypadki, w których PKO BP S.A. może dokonać jednostronnej zmiany umowy zostały określone w § 16 (oprocentowanie), § 18 (prowizje, opłaty) oraz § 28 wzorca umowy rachunku lokacyjnego IKE. Z § 28 tego wzorca wynika ogólny tryb dokonywania zmian umowy – co do zasady zmiany te powinny być dokonywane w formie pisemnego aneksu, podpisywanego przez obie strony, z wyjątkiem zmian wymienionych w § 28 ust. 2 pkt 1-6, o których strony zobowiązane są poinformować się w formie pisemnej. W pozostałym zakresie, jak wskazuje Bank, zgodnie z zasadami prawa cywilnego, zmiany

umowy dla swej ważności wymagają zgodnej woli obydwu stron. Dodatkowo, PKO BP S.A. zauważył, iż począwszy od 2004 r. wprowadził tylko 4 zmiany we wzorcach umownych dotyczących rachunku lokacyjnego IKE, wynikające przede wszystkim z konieczności ich dostosowania do regulacji zewnętrznych.

Odnosząc się do zarzutu wprowadzenia otwartego katalogu przesłanek wypowiedzenia umowy przez Bank w związku z art. 52 ust. 2 pkt 9 Prawa bankowego, Bank podniósł, iż zgodnie z art. 9 pkt 6 ustawy o IKE, bank jako podmiot prowadzący rachunek IKE ma obowiązek wskazać w treści umowy okres wypowiedzenia, a nie przesłanki dokonania wypowiedzenia. Okres wypowiedzenia został wskazany. Ponadto, PKO BP S.A. podniósł, że umowa rachunku lokacyjnego IKE przewiduje, iż może zostać wypowiedziana przez Bank jedynie z ważnych powodów, przy czym wskazane zostały okoliczności uznawane w szczególności za ważne. W opinii PKO BP S.A., ograniczenie przesłanek wypowiedzenia umowy do ważnych powodów powoduje, iż katalog tych przesłanek nie jest katalogiem otwartym, a ogranicza się właśnie do ważnych, mających znaczenie dla możliwości wywiązywania się Banku ze zobowiązań. PKO BP S.A. zwrócił uwagę, iż zgodnie z art. 730 k.c. rozwiązanie umowy rachunku bankowego zawartej na czas nieoznaczony może nastąpić w każdym czasie wskutek wypowiedzenia przez którąkolwiek ze stron, jednakże bank może wypowiedzieć taką umowę tylko z ważnych powodów. Dodatkowo, Bank podniósł, że przepis art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe nie przesądza, że zawarty w umowie katalog przesłanek wypowiedzenia umowy rachunku bankowego powinien być katalogiem zamkniętym. Bank w swoim piśmie zaprezentował również stanowisko, zgodnie z którym, z uwagi na specyfikę rachunków lokacyjnych IKE, wypowiedzenie tej umowy wiąże się ze znacznie mniejszymi uciążliwościami dla konsumenta, aniżeli ma to miejsce w przypadku innego rodzaju umów zawieranych z konsumentami usług bankowych – konsekwencją jest jedynie konieczność zadysponowania kwotą zgromadzonych środków. PKO BP S.A. zauważył również, iż od początku 2004 r., czyli od początku oferowania produktu w formie rachunku lokacyjnego IKE, Bank nie dokonał wypowiedzenia żadnej z umów rachunku lokacyjnego IKE.

W swoim wystąpieniu skierowanym do Prezesa Urzędu, PKO BP S.A. zajął również stanowisko w zakresie zarzutu niewskazywania przez Bank zakresu odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku wbrew dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy Prawo bankowe. PKO BP S.A. uznał, iż przepis ten,

w ocenie Banku, dotyczy zakresu odpowiedzialności Banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku w zakresie rozliczeń pieniężnych, a tym samym odnosi się on do rachunków przeznaczonych do dokonywania rozliczeń pieniężnych. PKO BP S.A. wskazał, iż w jego opinii z uwagi na specyfikę rachunku lokacyjnego IKE, nie służy on przeprowadzaniu rozliczeń pieniężnych w rozumieniu art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy Prawo bankowe. Zdaniem Banku, przesądza o tym ustawa o IKE, jak również treść § 8 ust. 3 wzorca umowy rachunku lokacyjnego IKE: *Za pośrednictwem rachunku lokacyjnego nie przeprowadza się rozliczeń pieniężnych*, a tym samym nie występuje konieczność szczegółowego określania w umowie zakresu odpowiedzialności za terminowe i prawidłowe przeprowadzanie rozliczeń pieniężnych. PKO BP S.A. podniósł również, że nieuregulowanie kwestii odpowiedzialności Banku w umowie nie może zostać uznane za naruszenie zbiorowych interesów konsumentów, gdyż brak takich regulacji w treści umowy powoduje, iż odpowiedzialność ta opiera się na zasadach ogólnych, określonych w Kodeksie cywilnym, a wprowadzenie jakichkolwiek postanowień w tej kwestii mogłoby zostać poczytane jako próba ograniczenia uprawnień konsumentów, wynikających z przepisów prawa cywilnego.

W związku z przedstawioną argumentacją, PKO BP S.A. wniósł o umorzenie postępowania także w części dotyczącej punktu II, III i IV sentencji postanowienia o wszczęciu postępowania, a jeżeli, pomimo przedstawionych powyżej wyjaśnień, zdaniem Prezesa UOKiK, nie zachodzą przesłanki do umorzenia postępowania w powyższym zakresie, Bank wniósł o wydanie decyzji zobowiązującej do podjęcia lub zaniechania określonych działań, zmierzających do zapobieżenia naruszeniom na podstawie art. 28 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. PKO BP S.A. wyraził gotowość wprowadzenia uzgodnionych z Prezesem UOKiK zmian w stosowanych wzorcach umownych rachunku lokacyjnego IKE w ustalonym z Prezesem Urzędu terminie.

Bank poinformował również, że wedle najlepszej wiedzy PKO BP S.A. klienci – strony umów rachunków lokacyjnych IKE nie zgłaszali w Banku żadnych merytorycznych istotnych zastrzeżeń, reklamacji i skarg dotyczących umów rachunku lokacyjnego IKE, co w opinii PKO BP S.A., stanowi dodatkowe potwierdzenie, że produkt ten jest bezpieczny, a warunki na jakich jest on oferowany, nie naruszają zbiorowych interesów konsumentów.

W swoim wystąpieniu Bank sprostował również informację omyłkowo przekazaną przy piśmie z dnia 14 września 2011 r. PKO BP S.A. wyjaśnił, iż wzorce umowne przekazane w toku postępowania wyjaśniającego nie obowiązują, gdyż zostały zastąpione wzorcami

umownymi wprowadzonymi decyzją Dyrektora Zarządzającego kierującego Pionem Klienta Detalicznego z dnia 28 grudnia 2010 r. Bank zauważył, iż istotne postanowienia wzorców nie uległy jednak zmianie.

W toku postępowania PKO BP S.A. wskazał wysokość obrotu Banku obliczonego na podstawie rachunku zysków i strat za rok 2011 zgodnie z § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2007 r. w sprawie sposobu obliczania obrotu przedsiębiorców uczestniczących w koncentracji (Dz. U. Nr 134, poz. 935).

Bank w piśmie z dnia 31 sierpnia 2012 r. wskazał, iż z dniem 28 sierpnia 2012 r. zastąpił zakwestionowane przez Prezesa Urzędu postanowienie o treści: *Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny, postanowieniem w brzmieniu: Do określenia sądów właściwych do rozstrzygania sporów wynikających z umowy mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa. PKO BP S.A. poinformował również, iż nie wycofując się ze swojego stanowiska przedstawionego w piśmie z dnia 24 lutego 2012 r., wykazując jednak wysoką dbałość o interes konsumentów, wprowadzi zamknięty katalog przesłanek wypowiedzenia poprzez zamieszczenie we wzorcu umownym postanowienia o treści: *PKO Bank Polski S.A. może wypowiedzieć umowę jedynie z ważnych powodów: 1) podania przez Oszczędzającego nieprawdy lub zatajenia prawdy w zakresie informacji, które zgodnie z przepisami prawa, Oszczędzający jest obowiązany udzielić PKO Bankowi Polskiemu jako podmiotowi prowadzącemu rachunek, 2) niedokonania przez Oszczędzającego wpłaty na rachunek lokacyjny w terminie 12 miesięcy od dnia zawarcia umowy, 3) wykorzystywania rachunku lokacyjnego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. 2. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 PKO Bank Polski SA może wypowiedzieć umowę z zachowaniem dwu miesięcznego terminu wypowiedzenia. Termin wypowiedzenia liczy się od dnia doręczenia wypowiedzenia Oszczędzającemu. 3. PKO Bank Polski wypowiada umowę na piśmie, podając przyczyny wypowiedzenia. PKO BP S.A. wykazał w toku postępowania, iż nowe postanowienie stosowane jest w obrocie konsumenckim od dnia 3 września 2012 r.**

PKO BP S.A. został zawiadomiony o zakończeniu zbierania materiału dowodowego w niniejszym postępowaniu oraz o możliwości zapoznania się z materiałem zgromadzonym w aktach sprawy w siedzibie Delegatury UOKiK w Warszawie.

Strona niniejszego postępowania skorzystała z prawa do zapoznania się z materiałem zgromadzonym w aktach sprawy.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów ustalił, co następuje

Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski S.A. z siedzibą w Warszawie został zarejestrowany w Krajowym Rejestrze Sądowym pod numerem 0000026438 i prowadzi działalność m.in. w zakresie pozostałej finansowej działalności usługowej, gdzie indziej niesklasyfikowanej, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych.

Przy zawieraniu z klientami, będącymi konsumentami w rozumieniu art. 22¹ kodeksu cywilnego, tj. osobami fizycznymi dokonującymi czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z ich działalnością zawodową lub gospodarczą, umów o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych posługuje się wzorcami umownymi w rozumieniu art. 384 kodeksu cywilnego, zatytułowanymi: *Umowa rachunku lokacyjnego – indywidualnego konta emerytalnego (IKE)*, *Umowa rachunku lokacyjnego – indywidualnego konta emerytalnego (IKE)* – dla osoby małoletniej.

Prezes UOKiK ustalił, iż PKO BP S.A. w treści ww. wzorców umownych stosuje otwarty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy przez bank, jak również nie wskazuje zakresu odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku.

Prezes UOKiK ustalił także, iż w treści wzorców umownych stosowanych przez przedsiębiorcę w obrocie z konsumentami znajduje się postanowienie o treści: *Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny.*

W rejestrze niedozwolonych klauzul umownych prowadzonym przez Prezesa Urzędu na podstawie art. 479 (45) k.p.c. zostały wpisane następujące klauzule:

1. *Wszelkie spory wynikłe pomiędzy bankiem a Klientem rozstrzygają sądy powszechne właściwe dla siedziby Banku* – postanowienie uznane za niedozwolone wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 27 lipca 2009 r. (sygn. akt XVII AmC 816/09) i wpisane do rejestru niedozwolonych klauzul umownych prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów pod pozycją 1747,
2. *Wszelkie spory rozstrzygać będzie Sąd dla M. Katowic* – postanowienie uznane za niedozwolone wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia

12 stycznia 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 13/04) i wpisane do rejestru niedozwolonych klauzul umownych prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów pod pozycją 397,

3. *Sądem właściwym do rozpoznawania sporów powstałych na tle niniejszej umowy jest sąd miejsca wykonania umowy* – postanowienie uznane za niedozwolone wyrokiem Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 16 lutego 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 98/03) i wpisane do rejestru niedozwolonych klauzul umownych pod pozycją 445.

Prezes UOKiK ustalił, iż wzorce umowne przekazane przez PKO BP S.A. w toku postępowania wyjaśniającego stosowane były w obrocie konsumenckim od dnia 21 grudnia 2009 r. do dnia 27 grudnia 2010 r., a wzorce umowne przekazane w toku niniejszego postępowania obowiązują od dnia 28 grudnia 2010 r. Prezes Urzędu ustalił, iż treść wzorców umów w zakresie dającym podstawę do sformułowania zarzutów określonych w sentencji postanowienia o wszczęciu niniejszego postępowania jest wspólna dla wzorców stosowanych od dnia 21 grudnia 2009 r. do dnia 27 grudnia 2010 r. i od dnia 28 grudnia 2010 r.

Prezes Urzędu ustalił ponadto, iż z dniem 28 sierpnia 2012 r. Bank zastąpił postanowienie o treści: *Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla Siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny* postanowieniem w brzmieniu: *Do określenia sądów właściwych do rozstrzygania sporów wynikających z umowy mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa*. Dodatkowo, zgodnie z ustaleniami Prezesa UOKiK z dniem 3 września 2012 r. Bank wprowadził do wzorców umownych dotyczących indywidualnych kont emerytalnych zamknięty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy poprzez wprowadzenie postanowienia o treści: *PKO Bank Polski S.A. może wypowiedzieć umowę jedynie z ważnych powodów: 1) podania przez Oszczędzającego nieprawdy lub zatajenia prawdy w zakresie informacji, które zgodnie z przepisami prawa, Oszczędzający jest obowiązany udzielić PKO Bankowi Polskiemu jako podmiotowi prowadzącemu rachunek, 2) niedokonania przez Oszczędzającego wpłaty na rachunek lokacyjny w terminie 12 miesięcy od dnia zawarcia umowy, 3) wykorzystywania rachunku lokacyjnego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. 2. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 PKO Bank Polski SA może wypowiedzieć umowę z zachowaniem dwu miesięcznego terminu wypowiedzenia. Termin*

wypowiedzenia liczy się od dnia doręczenia wypowiedzenia Oszczędzającemu. 3. PKO Bank Polski wypowiada umowę na piśmie, podając przyczyny wypowiedzenia.

Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów zważył, co następuje

Naruszenie interesu publicznoprawnego

Podstawą do rozstrzygania sprawy w oparciu o przepisy ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów jest uprzednie zbadanie przez Prezesa Urzędu, czy w danej sprawie zagrożony został interes publicznoprawny. Dopiero wykazanie tej okoliczności pozwala na realizację celu ustawy, którym zgodnie z jej art. 1 ust. 1 jest określenie warunków rozwoju i ochrony konkurencji oraz zasad podejmowanej w interesie publicznym ochrony interesów przedsiębiorców i konsumentów.

Przedmiotowa sprawa, w ocenie Prezesa UOKiK, ma charakter publicznoprawny, gdyż wiąże się z ochroną interesu wszystkich konsumentów, którzy obecnie są lub w przyszłości będą klientami PKO BP S.A. W świetle powyższego, podjęcie działań przez Prezesa Urzędu w przedmiotowej sprawie było uzasadnione.

Naruszenie zakazu z art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów

Zgodnie z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów zakazane jest stosowanie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów. Ust. 2 tego artykułu definiuje tę praktykę jako godzące w zbiorowe interesy konsumentów bezprawne działanie przedsiębiorcy. Zbiorowe interesy konsumentów podlegają zatem ochronie przed wymierzonymi w nie naruszeniami, polegającymi na sprzecznych z prawem działaniach przedsiębiorców.

Ustawodawca w art. 24 ust. 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów podał przykładowe zachowania przedsiębiorców, które naruszają zbiorowe interesy konsumentów. Pierwszą z trzech pozycji otwartego katalogu zakazanych praktyk stanowi stosowanie postanowień wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ Kodeksu postępowania cywilnego.

W świetle powyższego, zachowanie przedsiębiorcy może zostać uznane za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, gdy spełnione są równocześnie trzy przesłanki wyinterpretowane z art. 24 ust. 1 i 2 ww. ustawy:

1. kwestionowane działanie jest działaniem przedsiębiorcy,
2. zachowanie przedsiębiorcy nosi znamiona bezprawności,
3. praktyka godzi w zbiorowe interesy konsumentów.

Ad 1. Strona postępowania (przedsiębiorca)

Zakaz naruszenia zbiorowych interesów konsumentów odnosi się do przedsiębiorców. Art. 4 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów zawiera legalną definicję przedsiębiorcy, zgodnie z którą pod tym pojęciem rozumie się przedsiębiorcę w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tj. Dz. U. 2010 r. Nr 220, poz. 1447 ze zm.), a także: (a) osobę fizyczną, osobę prawną, a także jednostkę organizacyjną nie mającą osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, organizującą lub świadczącą usługi o charakterze użyteczności publicznej, które nie są działalnością gospodarczą w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, (b) osobę fizyczną wykonującą zawód we własnym imieniu i na własny rachunek lub prowadzącą działalność w ramach wykonywania takiego zawodu, (c) osobę fizyczną, która posiada kontrolę, w rozumieniu pkt 4, nad co najmniej jednym przedsiębiorcą, choćby nie prowadziła działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, jeżeli podejmuje dalsze działania podlegające kontroli koncentracji, o której mowa w art. 13, (d) związek przedsiębiorców w rozumieniu pkt 2 – na potrzeby przepisów dotyczących praktyk ograniczających konkurencję oraz praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów.

Podmiot będący stroną niniejszego postępowania posiada status przedsiębiorcy w rozumieniu powołanego powyżej art. 4 pkt 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, gdyż jest spółką prawa handlowego wpisaną do Krajowego Rejestru Sądowego, prowadzącą działalność gospodarczą we własnym imieniu. Tym samym oznacza to, iż zachowanie PKO BP S.A. podlega kontroli dokonywanej na podstawie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Ad 2. Bezprawność działań PKO BP S.A.

Bezprawność jest taką cechą działania, która polega na jego sprzeczności z normami prawa lub zasadami współżycia społecznego, bez względu na winę, a nawet świadomość sprawcy. Dla ustalenia bezprawności działania wystarczy ustalenie, że określone zachowanie koliduje z przepisami prawa (por. J. Szwaja (red.): Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, Komentarz, Wydawnictwo CH BECK, Warszawa 2000, s. 117-118). Prezes Urzędu oceniając zachowanie PKO BP S.A. pod kątem ewentualnego naruszenia przepisów zakazujących stosowania praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów, musi stosować inne akty prawa powszechnie obowiązującego i na ich podstawie stwierdzić, czy działanie przedsiębiorcy było bezprawne. Zgodnie z art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483) *źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.*

Zarzuty postawione PKO BP S.A. w ramach niniejszego postępowania związane są z zawieraniem z konsumentami umowami o prowadzenie indywidualnego konta emerytalnego w formie rachunku oszczędnościowego. Z uwagi na łączony charakter tego produktu (indywidualne konto emerytalne i rachunek oszczędnościowy w jednym), jego prowadzenie powinno odbywać się zgodnie z przepisami ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego, jak również z przepisami ustawy Prawo bankowe. Zgodnie bowiem z art. 32 ustawy o indywidualnych kontach emerytalnych oraz indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego bank zawiera umowę o prowadzenie IKE w formie rachunku oszczędnościowego, zgodnie z zasadami określonymi w ustawie Prawo bankowe, o ile przepisy ustawy nie stanowią inaczej. Wobec powyższego, stwierdzić należy, iż każda umowa o prowadzenie IKE, bez względu na podmiot z którym zawierania jest umowa (np. fundusz inwestycyjny, zakład ubezpieczeń, bank), zawierać powinna elementy wskazane w art. 9 ust. 1 ustawy o IKE. Dodatkowo, z uwagi na rodzaj podmiotu, z którym zawierana jest umowa, a tym samym rodzaj produktu, którego umowa dotyczy, powinna być ona dostosowana do przepisów regulujących daną materię. Tym samym stwierdzić należy, iż postanowienia wzorców umownych konstruowanych w celu zawierania przez konsumentów umów o prowadzeniu IKE w formie rachunku bankowego powinny być redagowane z poszanowaniem przepisów

ustawy Prawo bankowe. Art. 52 ust. 2 tej ustawy wskazuje enumeratywnie elementy, które każda umowa rachunku bankowego powinna zawierać. Z uwagi na fakt, iż art. 9 ust. 1 ustawy o IKE nie jest sprzeczny w swojej treści z art. 52 ust. 2 ustawy Prawo bankowe, jak również biorąc pod uwagę, iż w ustawie o IKE brak jest wyłączenia art. 52 ust. 2 ustawy Prawo bankowe w stosunku do umów o prowadzenie IKE w formie rachunku bankowego, uznać należy, iż przepisy te należy stosować równolegle. Wobec powyższego, argumenty Banku w tym zakresie zaprezentowane w wystąpieniu z dnia 24 lutego 2012 r. należy uznać za niezasadne.

W odniesieniu do praktyk opisanych w punktach I.1., I.2., III. sentencji niniejszej decyzji Prezes Urzędu zastosował przepisy ustawy Prawo bankowe. Przepis art. 52 ust. 2 tej ustawy enumeratywnie wskazuje elementy, jakie powinna zawierać umowa rachunku bankowego.

W związku z powyższym, przedmiotem rozstrzygnięcia Prezesa Urzędu było wykazanie, iż PKO BP S.A. nie dostosował w całości wzorców umownych, a w konsekwencji umów zawieranych w oparciu o te wzorce, do przepisów ustawy Prawo bankowe. Wskazać należy, iż zarzuty sformułowane w ramach niniejszego postępowania zostały postawione w odniesieniu do umów o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych w oparciu o analizę wzorców umownych na podstawie których były one zawierane. Wynika to z faktu, iż art. 52 ust. 2 ustawy Prawo bankowe traktuje o obligatoryjnych elementach umowy, w związku z czym zarzuty zostały postawione w odniesieniu do umów. Za oczywiste przyjąć należy, iż w oparciu o wzorzec umowny, który nie zawiera obligatoryjnych elementów wyszczególnionych enumeratywnie w ustawie Prawo bankowe, zawierane są umowy, które również są tych elementów pozbawione.

W przypadku praktyki opisanej w punkcie II. sentencji decyzji bezprawność działań przedsiębiorcy wynika bezpośrednio z naruszenia przepisu art. 24 ust. 2 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Jak wskazał SOKiK w wyroku z dnia 25 marca 2004 r. (sygn. akt XVII Ama 51/03), w oparciu art. 24 ust. 2 można sformułować samoistną przesłankę bezprawności, jeżeli ustali się, że przedsiębiorca stosował postanowienia wzorców umów, które zostały wpisane do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. zatem wykazanie, że przedsiębiorca wprowadził do obrotu wzorzec umowny zawierający postanowienia o treści już wpisanej do rejestru niedozwolonych klauzul umownych stanowi wystarczającą przesłankę do uznania bezprawności działania tego przedsiębiorcy.

Należy bowiem podnieść, iż stosowanie postanowienia, które po uznaniu go przez SOKiK za niedozwolone zostało wpisane do rejestru niedozwolonych postanowień umownych, jest prawnie zakazane. Prawomocny wyrok SOKiK wydany po przeprowadzeniu kontroli abstrakcyjnej wzorca umowy, wskazujący treść postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone i zakazujący ich wykorzystywania ma od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru niedozwolonych klauzul umownych skutek wobec osób trzecich (art. 479⁴³ k.p.c.). Przepis tego artykułu rozszerza zatem prawomocność wyroku wydanego w sprawie o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone na osoby trzecie. *Artykuł ten dotyczy rozszerzonej prawomocności materialnoprawnej w znaczeniu podmiotowym. Chodzi o grupę przypadków takiej prawomocności, w których wyrok z powodu szczególnego charakteru przedmiotu procesu ma powagę rzeczy osądzonej dla wszystkich i przeciwko wszystkim. Przepis bowiem wyraźnie stanowi, iż wyrok ma skutek wobec osób trzecich, od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, wywołuje więc skutek erga omnes¹.* Przepis art. 479⁴³ k.p.c. stanowiąc, iż wyrok ma skutek wobec osób trzecich, nie ogranicza w żaden sposób kategorii tych podmiotów. *Lege non distinguente*, wyrok ma skutek wobec wszystkich, tzn. zarówno wobec przedsiębiorcy, który klauzulę wprowadził do swoich wzorców umów, jak i do każdego innego przedsiębiorcy, posługującego się taką klauzulą w stosowanych przez siebie wzorcach umów. Należy zatem przyjąć, że wyrok SOKiK od chwili wpisania klauzuli do rejestru prowadzonego przez Prezesa UOKiK wywiera skutek względem wszystkich uczestników obrotu, co oznacza, że żaden z podmiotów uczestniczących w obrocie prawnym nie może posługiwać się przedmiotowym postanowieniem. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 13 lipca 2006 r. (sygn. akt III SZP 3/06) jednoznacznie wskazał, iż *stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i wpisanych do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. może być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów*. Tym samym SN przesądził, iż stosowanie klauzuli tożsamej z klauzulą wpisaną do rejestru niedozwolonych postanowień umownych, przez innego przedsiębiorcę, który nie był stroną lub uczestnikiem postępowania zakończonego wpisaniem danej klauzuli do rejestru, stanowi praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów.

¹ H. Ciepla, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*. T. II, wydanie 3, s. 249.

Należy przy tym podkreślić, iż dla uznania, że klauzula wpisana do rejestru i klauzula z nią porównywana są tożsame nie jest konieczna dokładna literalna identyczność tych postanowień. Rozbieżność użytych wyrażeń, zmiana szyku zdania czy zastosowanie synonimów nie eliminuje abuzywnego charakteru ocenianego postanowienia. By zaistniała możliwość uznania dwóch postanowień za tożsame wystarczy, by hipoteza zapisu kwestionowanego w toku postępowania w sprawie praktyk naruszających zbiorowe interesy konsumentów mieściła się w hipotezie klauzuli wpisanej do rejestru. *Nie jest konieczna literalna zgodność porównywalnych klauzul. Głównym czynnikiem przesądzającym powinien być, zdaniem Sądu, zamiar, cel jakiemu ma służyć kwestionowana klauzula. Jeśli jest on zgodny z celem utworzenia klauzuli uznanej za niedozwoloną, można uznać, iż obie są tożsame* (wyrok SOKiK z dnia 25 maja 2005 r. sygn. akt XVII AmA 46/04). Stanowisko to znalazło również potwierdzenie w uchwale SN z dnia 13 lipca 2006 r., sygn. akt III SZP 3/06, w której Sąd ten argumentował, iż *stosowanie klauzuli o zbliżonej treści do klauzuli wpisanej do rejestru, która wywołuje takie same skutki, godzi przecież tak samo w interesy konsumentów, jak stosowanie klauzuli identycznej co wpisana do rejestru*.

Odnosząc powyższe uwagi do przedmiotowej sprawy należy zauważyć, co następuje:

Ad I.1. sentencji decyzji

Zgodnie z treścią art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy Prawo bankowe, umowa rachunku bankowego powinna określać zakres odpowiedzialności banku za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokość odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku.

Prezes Urzędu przeanalizował wzorce umowne dotyczące indywidualnych kont emerytalnych stosowane przez PKO BP S.A. w kontekście wypełnienia przez Bank dyspozycji ustawowej wskazanej powyżej i stwierdził, iż Bank nie określa zakresu odpowiedzialności za terminowość i prawidłowość rozliczeń pieniężnych, jak również nie wskazuje wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji złożonej przez posiadacza rachunku.

Bank podniósł w swoim wystąpieniu skierowanym do Prezesa Urzędu, iż ww. przepis nie znajduje zastosowania do rachunku lokacyjnego IKE, gdyż w opinii PKO BP S.A. w ramach tego rachunku nie przeprowadza się żadnych rozliczeń pieniężnych. Powyższe

twierdzenie, w ocenie Banku, potwierdzać mają przepisy ustawy o IKE, jak również postanowienie zawarte we wzorcu umownym dotyczącym indywidualnych kont emerytalnych w obrocie konsumenckim o treści: *Za pośrednictwem rachunku lokacyjnego nie przeprowadza się rozliczeń pieniężnych*. W opinii Prezesa Urzędu, zaprezentowany argument PKO BP S.A. pozostaje bezzasadny.

Zgodnie z art. 63 ust. 1 ustawy Prawo bankowe rozliczenia pieniężne mogą być przeprowadzane za pośrednictwem banków, jeżeli przynajmniej jedna ze stron rozliczenia (dłużnik lub wierzyciel) posiada rachunek bankowy. Rozliczenia pieniężne przeprowadza się gotówkowo lub bezgotówkowo za pomocą papierowych lub informatycznych nośników danych. Ust. 2 tego artykułu wskazuje sposoby rozliczeń gotówkowych (czek gotówkowy lub wpłata gotówki na rachunek wierzyciela), a ust. 3 rozliczeń bezgotówkowych (polecenie przelewu, polecenie zapłaty, czek rozrachunkowy, karta płatnicza), jednak nie jest to katalog zamknięty. W tym miejscu warto odwołać się do literatury. *Rozliczenia pieniężne przeprowadzane za pośrednictwem banków są operacjami, których skutkiem jest dokonanie zmiany w stanie środków pieniężnych na rachunku bankowym klienta banku (...) czyli zmiany stanu wierzytelności klienta w stosunku do banku (lub odwrotnie w wypadku występowania na rachunku klienta debetu)*².

Jednocześnie należy zauważyć, iż posiadacz indywidualnego konta emerytalnego, zgodnie z ustawą o IKE, może dokonywać takich dyspozycji jak:

- wypłata – wypłata jednorazowa albo w ratach środków zgromadzonych na IKE,
- wypłata transferowa – mi.in. przeniesienie środków zgromadzonych przez oszczędzającego na IKE do innej instytucji finansowej,
- zwrot – wycofanie całości środków zgromadzonych na IKE, jeżeli nie zachodzą przesłanki do wypłaty bądź wypłaty transferowej,
- częściowy zwrot – wycofanie części środków zgromadzonych na IKE, jeżeli nie zachodzą przesłanki do wypłaty bądź wypłaty transferowej³.

Zwrócić ponadto należy uwagę na treść postanowienia § 5 wzorca umownego zatytułowanego *Umowa rachunku lokacyjnego – indywidualnego konta emerytalnego (IKE)* w brzmieniu: *1. PKO BP S.A. dokonuje wypłaty na podstawie dyspozycji złożonej przez*

² M. Porzycki (w:) *Prawo bankowe. Komentarz. Tom I i II (Komentarz do art. 63 ustawy – Prawo bankowe, punkt 1)*, Zakamycze, 2005.

³ Definicje wykorzystanych pojęć: art. 2 pkt 13, 14, 15, 15a ustawy o IKE.

Oszczędzającego lub osobę uprawnioną. 2. Wypłata może być dokonywana jednorazowo albo w ratach. 3. W przypadku wypłaty w ratach Klient określa we wniosku liczbę oraz częstotliwość poszczególnych rat. Wypłaty w ratach mogą być dokonywane w cyklu miesięcznym, kwartalnym albo rocznym w zależności od dyspozycji Oszczędzającego. 4. Wypłata oraz wypłata w ratach jest dokonywana w formie gotówkowej lub bezgotówkowej, jak również na treść postanowienia § 9 ust. 1 ww. wzorca: PKO BP S.A. wykonuje dyspozycję zwrotu albo częściowego zwrotu środków pieniężnych w formie: 1) gotówkowej, 2) bezgotówkowej – na rachunek bankowy wskazany przez Oszczędzającego.

Zgodnie z powyższym, w opinii Prezesa Urzędu, poprzez dokonywanie np. wypłaty w ratach czy zwrotu, PKO BP S.A. przeprowadza rozliczenia pieniężne. Na rachunku bankowym konsumenta prowadzonym przez Bank w postaci rachunku lokacyjnego IKE następuje bowiem operacja, której skutkiem jest zmiana w stanie środków pieniężnych. Fakt, iż w porównaniu ze „zwykłym” rachunkiem bankowym w ramach IKE takich rozliczeń jest zdecydowanie mniej, nie uprawnia PKO BP S.A. do niewypełniania dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy Prawo bankowe. Bank powinien w każdej umowie rachunku bankowego wskazywać zakres odpowiedzialności za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych wraz z wysokością odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku.

Dodatkowo, należy wskazać, że umowa IKE może być prowadzona w różnych formach m.in. w formie umowy ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, umowy zawartej z podmiotem prowadzącym działalność maklerską o świadczenie usług polegających na wykonywaniu zleceń nabycia lub zbycia instrumentów finansowych i prowadzenie rachunku papierów wartościowych oraz rachunku pieniężnego czy właśnie w formie umowy rachunku bankowego. Każda z tych umów ma swoją specyfikę i swoje uwarunkowania prawne. Konsument decydując się na zawarcie umowy IKE w każdej z możliwych ustawowo form oczekuje, że każda z nich będzie spełniać określone prawnie warunki stworzone nie tylko dla umowy IKE określone w ustawie o IKE, ale również warunki sformułowane dla danego charakteru umów. Tym samym, konsument wybierając umowę IKE w formie rachunku bankowego ma prawo oczekiwać, iż zawierana przez niego umowa będzie spełniać wszelkie warunki określone dla rachunku bankowego wskazane w ustawie Prawo bankowe.

Zachowanie polegające na niewypełnianiu przez PKO BP S.A. dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy Prawo bankowe, zdaniem Prezesa UOKiK, należy zatem uznać za bezprawne.

Ad I.2. sentencji decyzji

Art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe stanowi, iż umowa rachunku bankowego powinna określać przesłanki i tryb rozwiązania umowy rachunku bankowego.

Biorąc pod uwagę nałożony na Bank obowiązek informacyjny w ww. zakresie, Prezes Urzędu ustalił, iż we wzorcach umownych dotyczących indywidualnych kont emerytalnych (§ 19 ust. 1 wzorca umownego zatytułowanego *Umowa rachunku lokacyjnego – indywidualnego konta emerytalnego* oraz § 24 ust. 1 wzorca umownego pod tym samym tytułem, ale skonstruowanego dla osoby małoletniej) Bank stosuje postanowienie pozostające w sprzeczności z przywołanym przepisem. Klauzula o treści: *PKO BP SA może wypowiedzieć umowę jedynie z ważnych powodów, w szczególności w przypadku (...)* wprowadza otwarty katalog przesłanek uprawniających PKO BP S.A. do wypowiedzenia umowy. Zgodnie z przywołanym powyżej przepisem ustawy Prawo bankowe, umowa rachunku bankowego, w tym umowa o prowadzenie IKE w postaci rachunku bankowego, określać powinna zamknięty wykaz przesłanek, których zajście może być powodem do rozwiązania, w tym wypowiedzenia, umowy przez bank. Niedopuszczalne jest stosowanie postanowień umożliwiających wypowiedzenie umowy przez bank z bliżej nieokreślonych i nieznanych konsumentowi na etapie podpisywania umowy przyczyn.

Nie sposób podzielić stanowiska PKO BP S.A., zgodnie z którym wskazanie w zakwestionowanym przez Prezesa Urzędu postanowieniu, że umowa może zostać wypowiedziana przez bank jedynie z ważnych powodów, czyni ten katalog przyczyn katalogiem zamkniętym. Treść wzorca umownego wykorzystywanego przez Bank przy zawieraniu umów rachunku lokacyjnego IKE nie tworzy po stronie konsumenta pewności co do sytuacji, w których Bank będzie mógł rozwiązać umowę w formie wypowiedzenia. Podkreślić należy dodatkowo, iż to arbitralnie od PKO BP S.A. zależeć będzie jakie powody zostaną uznane za ważne. Tym samym, wskazanie, iż umowa może zostać wypowiedziana przez Bank tylko z ważnych powodów tworzy otwarty katalog przyczyn, który PKO BP S.A. może dowolnie rozszerzać. Sytuacji nie zmienia podanie przez Bank w postanowieniu wzorca kilku przykładowych sytuacji, w których PKO BP S.A. może wypowiedzieć konsumentowi umowę. Katalog ten nadal pozostaje katalogiem otwartym, który może być swobodnie przez

PKO BP S.A. powiększany. Bank podniósł również, iż treść art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe nie przesądza, że zawarty w umowie katalog przesłanek wypowiedzenia umowy rachunku bankowego powinien być katalogiem zamkniętym. Gdyby uznać stanowisko PKO BP S.A. za słuszne, w opinii Prezesa Urzędu, przepis ten byłby bezcelowy. Zgodnie z brzmieniem art. 730 k.c. rozwiązanie umowy rachunku bankowego zawartej na czas nie oznaczony może nastąpić w każdym czasie wskutek wypowiedzenia przez którąkolwiek ze stron, jednakże bank może wypowiedzieć taką umowę tylko z ważnych powodów. Dodatkowo, zgodnie z treścią art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe, umowa rachunku bankowego powinna zawierać przesłanki i tryb rozwiązania umowy rachunku bankowego. Wobec powyższego, należy stwierdzić, iż przesłanki wypowiedzenia powinny być po pierwsze ważne, a po drugie wyszczególnione w umowie. Dostosowanie wzorców umów (w konsekwencji umów) do treści obu wskazanych przepisów tworzy po stronie konsumenta pewność, że zawarta z Bankiem umowa o prowadzenie IKE w formie rachunku bankowego może zostać wypowiedziana przez PKO BP S.A. tylko w znanych w momencie podpisywania umowy okolicznościach, które dodatkowo muszą być istotne. Faktem jest, jak wskazuje Bank, iż ustawa o IKE nie nakazuje wskazywania w umowie przesłanek wypowiedzenia. Z uwagi jednak na formę indywidualnego konta emerytalnego prowadzonego przez bank, tj. w postaci rachunku bankowego, obowiązek taki wynika z art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe. Niedokonanie przez Bank dotychczas wypowiedzenia żadnej umowy rachunku lokacyjnego IKE pozostaje bez znaczenia. Dla stwierdzenia stosowania przez PKO BP S.A. praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów wystarczająca jest potencjalna możliwość ich naruszenia, co miało miejsce w przedmiotowej sprawie. Nie pozostawia wątpliwości, iż niezamieszczenie przez Bank obligatoryjnego elementu umowy rachunku bankowego narusza chronione przepisami ustawy Prawo bankowe interesy konsumentów.

Wobec powyższego, zachowanie Banku polegające na niewypełnieniu przez Bank dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe, zdaniem Prezesa Urzędu, ma charakter bezprawny.

Z dniem 3 września 2012 r. Bank wprowadził zamknięty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy poprzez wprowadzenie do wzorców umownych dotyczących indywidualnych kont emerytalnych postanowienia o treści: *PKO Bank Polski S.A. może wypowiedzieć umowę jedynie z ważnych powodów: 1) podania przez Oszczędzającego nieprawdy lub zatajenia prawdy w zakresie informacji, które zgodnie z przepisami prawa, Oszczędzający jest obowiązany udzielić PKO Bankowi Polskiemu jako podmiotowi*

prowadzącemu rachunek, 2) niedokonania przez Oszczędzającego wpłaty na rachunek lokacyjny w terminie 12 miesięcy od dnia zawarcia umowy, 3) wykorzystywania rachunku lokacyjnego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. 2. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 PKO Bank Polski SA może wypowiedzieć umowę z zachowaniem dwu miesięcznego terminu wypowiedzenia. Termin wypowiedzenia liczy się od dnia doręczenia wypowiedzenia Oszczędzającemu. 3. PKO Bank Polski wypowiada umowę na piśmie, podając przyczyny wypowiedzenia, a tym samym PKO BP S.A. dostosował wykorzystywane w obrocie konsumenckim wzorce umowne do treści art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe. Bank nie przedłożył jednak dowodów na aneksowanie wciąż obowiązujących umów zawartych w oparciu o zakwestionowane przez Prezesa Urzędu wzorce umowne dotyczące indywidualnych kont emerytalnych.

Ad II. sentencji decyzji

PKO BP S.A. w § 31 wzorca umownego zatytułowanego Umowa rachunku lokacyjnego – indywidualnego konta emerytalnego oraz w § 26 wzorca umownego pod tym samym tytułem, ale skonstruowanym dla osoby małoletniej, stosuje postanowienie o treści: Sądem właściwym do rozpoznawania sporów o prawa majątkowe mogące powstać na tle wykonywania umowy jest właściwy dla siedziby oddziału PKO BP SA prowadzącego rachunek lokacyjny.

Zdaniem Prezesa Urzędu, treść tego postanowienia jest tożsama z treścią postanowień:

- *Wszelkie spory wynikłe pomiędzy bankiem a Klientem rozstrzygają sądy powszechne właściwe dla siedziby Banku, uznanego za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 27 lipca 2009 r. (sygn. akt XVII AmC 816/09) i wpisanego do rejestru niedozwolonych klauzul umownych pod numerem 1747;*
- *Wszelkie spory rozstrzygać będzie Sąd dla M. Katowic, uznanego za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 12 stycznia 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 13/04) i wpisanego do rejestru niedozwolonych klauzul umownych pod numerem 397.*

W drugim z przywołanych wyroków SOKiK stwierdził, iż narzucanie sądu siedziby pozwanego jako sądu wyłącznie właściwego jest klauzulą abuzywną w świetle art. 358³ pkt 23 k.c. W przypadku, kiedy przedsiębiorca będzie dochodzić roszczeń powstałych z rozliczeń z umowy, kierując sprawę do sądu właściwego ze względu na miejsce siedziby przełamanie właściwość ogólną sądu miejsca zamieszkania konsumenta wynikającą z art. 27 § 1 kodeksu

postępowania cywilnego, co zdaniem Sądu powodować może uciążliwość dla konsumenta, co z kolei stanowi istotę klauzuli abuzywnej określonej w art. 358³ pkt 23 k.c.

W opinii Prezesa Urzędu, treść postanowienia stosowanego przez Bank, pomimo literalnej rozbieżności, jest tożsama co do skutku i celu z zacytowanymi postanowieniami wpisanymi do rejestru niedozwolonych klauzul umownych. PKO BP S.A., kierując sprawę przeciwko konsumentowi w zakresie *sporów o prawa majątkowe*, poprzez wskazanie sądu właściwego jako właściwego dla siedziby oddziału Banku prowadzącego rachunek lokacyjny również może przełamać właściwość ogólną sądu miejsca zamieszkania konsumenta wynikającą z art. 27 § 1 kodeksu postępowania cywilnego. Miejsce zamieszkania konsumenta nie musi się bowiem pokrywać z siedzibą oddziału Banku prowadzącego rachunek lokacyjny. Fakt, iż jak podnosi PKO BP S.A. konsument w każdym czasie może wskazać dowolny inny oddział Banku, który będzie prowadzić jego rachunek lokacyjny IKE, nie pozbawia zakwestionowanego przez Prezesa Urzędu postanowienia charakteru abuzywnego.

Odnosząc się do argumentu PKO BP S.A., iż postanowienia przywołane z rejestru niedozwolonych klauzul umownych przewidują rozstrzygnięcie sporów wyłącznie przez sąd właściwy dla siedziby banku, bądź dla określonej wprost, jednej miejscowości, bez względu na miejsce wykonania umowy, należy wskazać na postanowienie uznane za niedozwolone wyrokiem SOKiK z dnia 16 lutego 2005 r. (sygn. akt XVII AmC 98/03) i wpisane do rejestru niedozwolonych klauzul umownych pod numerem 445, o treści:

Sądem właściwym do rozpoznawania sporów powstałych na tle niniejszej umowy jest sąd miejsca wykonania umowy.

Zacytowane postanowienie wprost wskazuje jako sąd właściwy do rozpoznawania sporów powstałych na tle umowy sąd miejsca wykonania umowy i tym samym czyni ww. argument Banku niezasadnym. Sąd w uzasadnieniu do wyroku podzielił w pełni stanowisko powoda – Prezesa Urzędu – zaprezentowane w pozwie o uznanie tego postanowienia za niedozwolone. Prezes UOKiK stwierdził, co potwierdził SOKiK, iż klauzula w tym brzmieniu narusza art. 385³ pkt 23 k.c., gdyż utrudnia konsumentowi znacznie drogę sądową. Postanowienie to ogranicza prawo konsumenta do wyboru najdogodniejszej możliwości prowadzenia sporu sądowego, jaki stwarzają przepisy k.p.c. i pozwala na zaistnienie sytuacji, w której sąd właściwy będzie znajdował się w odległej dla konsumenta miejscowości.

W opinii Prezesa Urzędu, należy uznać postanowienie stosowane przez Bank za tożsame z zacytowanym postanowieniem wpisanym do rejestru niedozwolonych klauzul umownych.

Dla spraw rozpoznawanych w trybie procesowym występują trzy rodzaje ustawowej właściwości miejscowej: właściwość ogólna, właściwość przemienna i właściwość wyłączna. Pierwsza ma charakter zasadniczy, pozostałe zaś stanowią wyjątek od właściwości ogólnej, mają więc charakter szczególny. Właściwość ogólna oparta jest na zasadzie, według której powództwo powinno być wytoczone w sądzie pozwanego (*actor sequitur forum rei*), która to zasada wynika z założenia, że skoro powód dochodzi ochrony sądowej, a ta czynność zależy od jego woli (zasada dyspozycyjności), przez co pozwany zostaje wciągnięty do procesu przymusowo, to ze swoim żądaniem powód powinien zwrócić się do sądu pozwanego⁴. Bank PKO BP S.A. narusza tę zasadę, przełamuje właściwość ogólną sądu miejsca zamieszkania konsumenta podobnie jak postanowienia wpisane do rejestru niedozwolonych klauzul umownych. W związku z czym, postanowienie stosowane przez Bank należy uznać za tożsame z postanowieniami wpisanymi do rejestru.

Z dniem 28 sierpnia 2012 r. Bank zastąpił ww. klauzulę postanowieniem o treści: *Do określenia sądów właściwych do rozstrzygania sporów wynikających z umowy mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa*, zatem datę 28 sierpnia 2012 r. uznać należy za dzień zaprzestania stosowania przez PKO BP S.A. w obrocie konsumenckim kwestionowanego przez Prezesa Urzędu postanowienia.

Ad 3. Naruszenie zbiorowego interesu konsumentów

Dla stwierdzenia przez Prezesa Urzędu stosowania przez przedsiębiorcę praktyki określonej w art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów konieczne jest również wykazanie, iż w wyniku jej stosowania przez przedsiębiorcę naruszony lub zagrożony został zbiorowy interes konsumentów. Wskazać należy, iż ww. ustawa nie definiuje pojęcia *zbiorowy interes konsumentów*, a art. 24 ust. 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów wskazuje jedynie, iż nie jest nim suma indywidualnych interesów konsumentów. O tym, czy naruszony został interes zbiorowy, nie zawsze przesądza kryterium ilościowe, ponieważ niekiedy jeden ujawniony przypadek naruszenia prawa konsumenta może być przejawem często lub nawet powszechnie stosowanej praktyki naruszającej interes zbiorowy. Zbiorowy

⁴ J. Klimkowicz (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I (Komentarz do art. 27 Kodeksu postępowania cywilnego punkt 3 i 4)*, Lex, 2011.

interes konsumentów oznacza interes dotyczący ogółu, a naruszenie tego interesu może mieć miejsce, gdy skutkami działań sprzecznych z ustawą o ochronie konkurencji i konsumentów dotknięty jest szerszy krąg uczestników rynku – konsumentów.

W niniejszej sprawie bez wątpienia mamy do czynienia z naruszeniem praw licznej grupy konsumentów – wszystkich konsumentów będących lub mogących być klientami Banku. Należy przy tym wskazać, że zdaniem Sądu Najwyższego wystarczające powinno być ustalenie, że zachowanie przedsiębiorcy nie jest podejmowane w stosunku do zindywidualizowanych konsumentów, lecz względem członków danej grupy (określonego kręgu podmiotów), wyodrębnionych spośród ogółu konsumentów, za pomocą wspólnego dla nich kryterium. Praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów jest bowiem takie zachowanie przedsiębiorcy, które podejmowane jest w warunkach wskazujących na powtarzalność zachowania w stosunku do indywidualnych konsumentów wchodzących w skład grupy, do której adresowane są zachowania przedsiębiorcy, w taki sposób, że potencjalnie ofiarą takiego zachowania może być każdy konsument będący klientem lub potencjalnym klientem przedsiębiorcy [vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2008 r.; sygn. akt III SK 27/07].

Zgodnie art. 26 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, Prezes Urzędu – jeżeli stwierdzi naruszenie zakazu określonego w art. 24 ustawy – wydaje decyzję o uznaniu praktyki za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, nakazującą zaniechanie jej stosowania. Z kolei w świetle art. 27 ust. 1 i 2 ww. ustawy, nie wydaje się decyzji, o której mowa w art. 26, jeżeli przedsiębiorca zaprzestał stosowania praktyki; w przypadku takim Prezes Urzędu wydaje decyzję o uznaniu praktyki za naruszającą zbiorowe interesy konsumentów, stwierdzającą zaniechanie jej stosowania.

Należy zauważyć, iż Prezes Urzędu w odniesieniu do praktyki określonej w punkcie I.2. sentencji niniejszej decyzji nie miał przesłanek do stwierdzenia zaniechania jej stosowania przez PKO BP S.A. Wskazania wymaga, iż postawiony przez Prezesa UOKiK zarzut dotyczy stosowania postanowienia wprowadzającego otwarty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy przez bank w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych. Przesłanką dla stwierdzenia zaniechania stosowania tak sformułowanej praktyki jest nie tylko zmiana wzorca umownego, ale również aneksowanie wciąż obowiązujących umów zawierających w swojej treści postanowienie niezgodne z art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe w ten sposób, aby treść tych umów uczynić zgodną z ww.

przepisem ustawy. Bank nie przedłożył w toku postępowania dowodów na dostosowanie wciąż obowiązujących umów zawartych w oparciu o zakwestionowane wzorce umowne do treści art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe (czyli w zakresie praktyki określonej w punkcie I.2. sentencji decyzji), a tym samym nie zaistniały przesłanki do stwierdzenia przez Prezesa Urzędu zaniechania w tym zakresie. Wprowadzanie zmian przez PKO BP S.A. w treści samych wzorców umownych pozostaje niewystarczające do stwierdzenia pełnego zaniechania.

Wobec złożonego przez Bank zobowiązania, o którym mowa w art. 28 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów zwrócić należy uwagę na treść tego przepisu, zgodnie z którym, przedsiębiorca, któremu jest zarzucane naruszenie przepisu art. 24 ww. ustawy, zobowiąże się do podjęcia lub zaniechania określonych działań zmierzających do zapobieżenia ww. naruszeniom, Prezes Urzędu może, w drodze decyzji, zobowiązać przedsiębiorcę do wykonania tych zobowiązań. Zaznaczyć należy, iż zgodnie z brzmieniem art. 28 ust. 1 ustawy złożenie przez przedsiębiorcę zobowiązania do podjęcia lub zaniechania określonych działań zmierzających do zapobieżenia naruszeniom przepisu art. 24 ustawy stwarza po stronie Prezesa UOKiK jedynie możliwość, a nie obowiązek przyjęcia takiego zobowiązania i wydania decyzji na podstawie art. 28 ust. 1 ww. ustawy. Zwrócić należy uwagę, iż Bank uznał postawione przez Prezesa Urzędu zarzuty za bezpodstawne. W piśmie skierowanym do Prezesa UOKiK wniósł o umorzenie postępowania, alternatywnie o wydanie decyzji zobowiązującej. Jedynie w przypadku zarzutu dotyczącego stosowania postanowienia tożsamego z postanowieniem wpisanym do rejestru niedozwolonych klauzul umownych, Bank wskazał, iż zobowiązuje się do jego usunięcia ze wzorca umownego. PKO BP S.A. w odniesieniu do pozostałych zarzutów nie przedstawił żadnej propozycji zobowiązania, której przyjęcie Prezes Urzędu mógłby rozważać. Podkreślić należy, iż Bank jest wiodącą na rynku usług finansowych instytucją, której działania stanowią po raz kolejny przedmiot zainteresowania Prezesa UOKiK. Stwierdzone naruszenia w większości dotyczą niedostosowania umów (wzorców umownych) do przepisów fundamentalnej dla banków ustawy Prawo bankowe. Wskazać należy, iż Prezes UOKiK rozważył wniosek PKO BP S.A. dotyczący wydania decyzji zobowiązującej, jednak ze względu na przedstawione powyżej okoliczności Prezes UOKiK uznał, iż w przedmiotowej sprawie nie jest zasadne wydanie decyzji na podstawie art. 28 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, dlatego też Prezes Urzędu nie zwrócił się do Banku o doprecyzowanie zobowiązania.

Mając na uwadze, że zostały spełnione wszystkie przesłanki pozwalające uznać zachowanie przedsiębiorcy za praktyki naruszające zbiorowe interesy konsumentów, jak również fakt zaprzestania stosowania jednej z nich, **orzeczono jak w punkcie I i II sentencji decyzji.**

Ad III sentencji decyzji

Zgodnie z art. 105 § 1 k.p.a., gdy postępowanie administracyjne z jakiegokolwiek przyczyny stało się bezprzedmiotowe, organ administracji publicznej wydaje decyzję o umorzeniu postępowania. Umorzenie postępowania na podstawie art. 105 § 1 k.p.a. jest obligatoryjne, co oznacza, iż ustalenie przesłanki bezprzedmiotowości postępowania stwarza obowiązek zakończenia postępowania w danej instancji przez jego umorzenie, ponieważ brak podstaw do rozstrzygnięcia sprawy co do jej istoty. Dalsze prowadzenie postępowania w takim przypadku stanowiłoby o jego wadliwości, mającej istotny wpływ na wynik sprawy. Podkreślić przy tym należy, iż przesłanka umorzenia postępowania może istnieć jeszcze przed wszczęciem postępowania, co zostanie ujawnione w toczącym się postępowaniu, a może ona powstać także w czasie trwania postępowania, a więc w sprawie już zawisłej przed organami administracyjnymi. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 24 kwietnia 2003 r. (sygn. akt III SA 2225/01) podniósł, że bezprzedmiotowość postępowania oznacza brak któregoś z elementów stosunku materialnoprawnego, skutkującego tym, iż nie można załatwić sprawy przez rozstrzygnięcie jej co do istoty. Jest to orzeczenie formalne, kończące postępowanie bez jego merytorycznego rozstrzygnięcia.

W niniejszej sprawie Bankowi został postawiony zarzut stosowania określonej w art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów polegającej na niewskazywaniu w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych – wbrew dyspozycji art. 52 ust. 2 pkt 8 ustawy Prawo bankowe – przesłanek dokonywania zmian umowy.

Po przeprowadzeniu, w toku postępowania administracyjnego, dalszej analizy materiału dowodowego w sprawie oraz na skutek udzielonych przez PKO BP S.A. wyjaśnień, należy stwierdzić, iż działanie Banku nie narusza art. 52 ust. 2 pkt 8 ustawy Prawo bankowe, a co za tym idzie nie stanowi praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów.

Dokonując oceny bezprawności, Prezes Urzędu wziął pod uwagę kontekst całego wzorca umownego stosowanego przez Bank, jak również wyjaśnienia PKO BP S.A.

zaprezentowane w toku postępowania. Prezes Urzędu nie podzielił stanowiska Banku, zgodnie z którym zarzut jest niezasadny z uwagi na fakt, iż ustawa o IKE nie przewiduje obowiązku określenia w umowie przesłanek dokonywania zmian umowy. Podkreślić należy, iż taki obowiązek nałożony jest poprzez art. 52 ust. 2 pkt 8 ustawy Prawo bankowe. Prezes UOKiK uznał jednak za słuszne stanowisko Banku w pozostałym zakresie. Podzielić należy opinię PKO BP S.A., zgodnie z którą ww. przepis dotyczy zmian umowy dokonywanych jednostronnie przez bank. Wyjaśnienia Banku i ponowna analiza wzorców umownych pozwoliła stwierdzić, iż przypadki, w których PKO BP S.A. może dokonać jednostronnej zmiany umowy zostały określone (oprocentowanie, prowizje i opłaty). Jedno z postanowień reguluje również ogólny tryb dokonywania zmian umowy – poprzez pisemny aneks podpisywany przez obie strony umowy – z wyjątkiem określonych w tym postanowieniu zmian, o których strony zobowiązane są poinformować się w formie pisemnej. Inne zmiany wymagają zgodnej woli obu stron. Wobec powyższego, nie można uznać, iż działanie Banku w zakresie zawierania umów o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych narusza art. 52 ust. 2 pkt 8 ustawy Prawo bankowe.

Z tego względu konieczne stało się umorzenie postępowania w trybie art. 105 § 1 k.p.a. w zw. z art. 83 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w tym zakresie.

Mając powyższe na względzie, należało orzec jak w punkcie III sentencji decyzji.

Ad IV sentencji decyzji

Zgodnie z art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, Prezes Urzędu może w drodze decyzji nałożyć na przedsiębiorcę, który dopuścił się stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, w rozumieniu art. 24 ustawy, karę pieniężną w wysokości nie większej niż 10% przychodu osiągniętego w roku rozliczeniowym poprzedzającym rok nałożenia kary.

Z powołanego wyżej przepisu wynika, że kara pieniężna ma charakter fakultatywny. Zatem o tym, czy w konkretnej sprawie w odniesieniu do wskazanego przedsiębiorcy zasadne jest nałożenie kary pieniężnej decyduje Prezes UOKiK w ramach uznania administracyjnego. Zwrócić należy uwagę, iż przepisy ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów nie określają jakichkolwiek przesłanek, od których uzależnione byłoby podjęcie decyzji o nałożeniu kary. Ustawodawca wskazał jedynie w art. 111 ww. ustawy te okoliczności, które Prezes Urzędu winien uwzględnić decydując o wymiarze kary pieniężnej, wymieniając

w szczególności okres, stopień oraz okoliczności naruszenia przepisów ustawy, a także uprzednie naruszenie przepisów ustawy. Podkreślić należy, iż sankcja w postaci nałożenia kary może być na przedsiębiorcę nałożona niezależnie od tego, czy dopuścił się on naruszenia umyślnie, czy też nieumyślnie.

Biorąc pod uwagę okoliczności sprawy, przede wszystkim charakter naruszeń, które przypisano PKO BP S.A., Prezes Urzędu uznał nałożenie kary pieniężnej za uzasadnione.

Zdaniem Prezesa UOKiK, opisane w niniejszej decyzji działania podejmowane przez Bank w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej powinny były uwzględniać możliwość naruszenia zbiorowego interesu konsumentów. Zebrane wyjaśnienia i informacje mogą wskazywać na co najmniej nieumyślne działanie PKO BP S.A.

Pamiętać jednak należy, że na profesjonalnych uczestnikach obrotu rynkowego spoczywa obowiązek dochowania należytej staranności przy ocenie zgodności ich działań z obowiązującymi przepisami prawa. Okolicznością przemawiającą za zastosowaniem wobec Banku kary pieniężnej jest fakt, iż jako bank z dużym doświadczeniem na rynku usług finansowych powinien mieć świadomość, że niewypełnianie dyspozycji art. 52 ust. 2 ustawy Prawo bankowe przy umowach rachunku bankowego jest bezprawne. PKO BP S.A. winien zatem zdawać sobie sprawę z konieczności konstruowania wzorców umownych z uwzględnieniem przepisów ustawy Prawo bankowe. Bank określając warunki umowne stosowane w obrocie konsumenckim nie może godzić w interesy swoich kontrahentów, a zatem nie może wprowadzać regulacji niezgodnych z przepisami powszechnie obowiązującymi. Ponadto, okolicznością przemawiającą za zastosowaniem kary pieniężnej jest fakt, iż PKO BP S.A. jako przedsiębiorca powinien mieć świadomość, że stosowanie klauzul uznanych za niedozwolone i wpisanych do rejestru niedozwolonych klauzul umownych, jest bezprawne. Bank winien zatem zdawać sobie sprawę z konieczności konstruowania wzorców umownych z uwzględnieniem przepisów art. 385¹ i nast. kodeksu cywilnego, jak również z potrzeby dostosowywania wykorzystywanych przez siebie wzorców umownych w taki sposób, by nie były tożsame z wpisami zamieszczanymi w rejestrze. Zauważyć przy tym należy, że rejestr postanowień wzorców umownych uznanych za niedozwolone jest jawny, powszechnie dostępny, publikowany na stronie www.uokik.gov.pl. Abuzyność postanowień wpisanych do tego rejestru jest jednoznaczna, a zakaz stosowania w obrocie postanowień w nim zamieszczonych nie powinien budzić jakichkolwiek wątpliwości.

Przychód osiągnięty przez PKO BP S.A. w roku poprzedzającym wydanie niniejszej decyzji w kwocie [...] zł (słownie: [...] złotych) ustalono na podstawie złożonego przez Bank oświadczenia opartego o rachunek zysków i strat. Maksymalna wysokość kary mogła zatem wynieść [...] zł.

Oszacowanie wysokości kary przebiegało dwuetapowo. Ustalając wymiar kary pieniężnej Prezes Urzędu w pierwszej kolejności dokonał bowiem oceny wagi stwierdzonych naruszeń i na tej podstawie ustalił kwotę bazową, stanowiącą podstawę do dalszych ustaleń wysokości kary, a następnie – w oparciu o zaistniałe w sprawie okoliczności mające wpływ na wysokość kary – dokonał gradacji ustalonej kwoty bazowej.

IV.1.

W punkcie I.1. sentencji niniejszej decyzji Prezes Urzędu stwierdził stosowanie przez PKO BP S.A. praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów co daje podstawę do nałożenia na Bank kary pieniężnej określonej w art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Przy szacowaniu wagi tego naruszenia wzięto pod uwagę, iż praktyka, której stosowanie Prezes Urzędu stwierdził w pkt. I.1. sentencji niniejszej decyzji polegała na niewypełnianiu na etapie zawierania kontraktu dyspozycji przepisu ustawy Prawo bankowe.

Ustalając wymiar kary pieniężnej Prezes Urzędu wziął pod uwagę, że PKO BP S.A. nie wskazywał w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych zakresu odpowiedzialności przez bank za terminowe i prawidłowe przeprowadzenie rozliczeń pieniężnych oraz wysokości odszkodowania za przekroczenie terminu realizacji dyspozycji posiadacza rachunku, co jest sprzeczne z art. 52 ust. 2 pkt 10 ustawy Prawo bankowe.

Przypisana Bankowi praktyka miała charakter długotrwały, była bowiem stosowana co najmniej od dnia 21 grudnia 2009 r.

Ocena wagi stwierdzonego naruszenia pozwoliła Prezesowi Urzędu na stwierdzenie, iż waga naruszenia wynikająca ze stosowania praktyki zakwestionowanej w punkcie I.1. sentencji niniejszej decyzji kształtuje się na poziomie [...] % przychodu osiągniętego przez Bank w roku poprzedzającym wydanie niniejszej decyzji. Tym samym ustalona przez Prezesa

Urzędu kwota bazowa stanowiąca równowartość [...] % przychodu osiągniętego przez PKO BP S.A. wynosi [...] zł.

Dokonując ustalenia ostatecznego wymiaru kary pieniężnej nałożonej na Bank za stwierdzone w punkcie I.1. sentencji niniejszej decyzji stosowanie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, dokonano również oceny zaistniałych w postępowaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wymiar kary.

[...]

Uwzględnienie ww. okoliczności wpłynęło na obniżenie uprzednio ustalonej kary o [...] %. W świetle powyższego za naruszenie stwierdzone w punkcie I. sentencji niniejszej decyzji Prezes Urzędu nałożył na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości **7 111 394 zł** (słownie: siedem milionów sto jednaście tysięcy trzysta dziewięćdziesiąt cztery złote), co stanowi [...] % przychodu osiągniętego w 2011 r. i [...] % kary maksymalnej.

IV.2.

W punkcie I.2. sentencji niniejszej decyzji Prezes Urzędu stwierdził stosowanie przez PKO BP S.A. praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa art. 24 ust. 2 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów co daje podstawę do nałożenia na Bank kary pieniężnej określonej w art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Przy szacowaniu wagi tego naruszenia wzięto pod uwagę, iż praktyka, której stosowanie Prezes Urzędu stwierdził w pkt. I.2. sentencji niniejszej decyzji polegała na niewypełnianiu na etapie zawierania kontraktu dyspozycji przepisu ustawy Prawo bankowe.

Ustalając wymiar kary pieniężnej Prezes Urzędu wziął pod uwagę, że PKO BP S.A. stosował w umowach o prowadzenie indywidualnych kont emerytalnych postanowienie wprowadzające otwarty katalog przesłanek wypowiedzenia umowy przez bank, co jest niezgodne z art. 52 ust. 2 pkt 9 ustawy Prawo bankowe.

Przypisana Bankowi praktyka miała charakter długotrwały, była bowiem stosowana co najmniej od dnia 21 grudnia 2009 r.

Ocena wagi stwierdzonego naruszenia pozwoliła Prezesowi Urzędu na stwierdzenie, iż waga naruszenia wynikająca ze stosowania praktyki zakwestionowanej w punkcie I.2. sentencji niniejszej decyzji kształtuje się na poziomie [...] % przychodu osiągniętego przez

Bank w roku poprzedzającym wydanie niniejszej decyzji. Tym samym ustalona przez Prezesa Urzędu kwota bazowa stanowiąca równowartość [...] % przychodu osiągniętego przez PKO BP S.A. wynosi [...] zł.

Dokonując ustalenia ostatecznego wymiaru kary pieniężnej nałożonej na Bank za stwierdzone w punkcie I.2. sentencji niniejszej decyzji stosowanie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, dokonano również oceny zaistniałych w postępowaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wymiar kary.

[...]

Uwzględnienie ww. okoliczności wpłynęło na obniżenie uprzednio ustalonej kary o [...] %. W świetle powyższego za naruszenie stwierdzone w punkcie I.2. sentencji niniejszej decyzji Prezes Urzędu nałożył na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości **4 740 930 zł** (słownie: cztery miliony siedemset czterdzieści tysięcy dziewięćset trzydzieści złotych), co stanowi [...] % przychodu osiągniętego w 2011 r. i [...] % kary maksymalnej.

IV.3.

W punkcie II. sentencji niniejszej decyzji Prezes Urzędu stwierdził stosowanie przez PKO BP S.A. praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, o której mowa w art. 24 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 24 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, co daje podstawę do nałożenia na przedsiębiorcę kary pieniężnej określonej w art. 106 ust. 1 pkt 4 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

W powyższym kontekście wzięto pod uwagę, iż zarzucana praktyka polegała na stosowaniu niedozwolonego postanowienia umownego tożsamego w swoim celu i skutku z postanowieniami wpisanymi do rejestru prowadzonego przez Prezesa Urzędu. W prowadzonym postępowaniu przypisano PKO BP S.A. stosowanie jednego postanowienia niedozwolonego. Poprzez stosowanie przez Bank kwestionowanego przez Prezesa Urzędu postanowienia, PKO BP S.A. narzuca sąd siedziby oddziału Banku prowadzącego rachunek lokacyjny jako sąd wyłączni właściwy (pkt II. sentencji decyzji).

Przypisana PKO BP S.A. praktyka miała charakter długotrwały. Postanowienie niedozwolone, tożsame z wpisanymi do rejestru niedozwolonych klauzul umownych stosowane były przez przedsiębiorcę co najmniej od dnia 21 grudnia 2009 r. do dnia 27 sierpnia 2012 r.

Podsumowanie wagi stwierdzonego w punkcie II. sentencji niniejszej decyzji naruszenia pozwoliło Prezesowi Urzędu na stwierdzenie, iż waga naruszenia wynikająca ze stosowania jednego postanowienia niedozwolonego kształtuje się na poziomie [...] % przychodu osiągniętego przez Bank w 2011 r. Tym samym ustalona przez Prezesa Urzędu kwota bazowa stanowiąca równowartość [...] % przychodu osiągniętego przez PKO BP S.A. wynosi [...] zł.

Dokonując ustalenia ostatecznego wymiaru kary pieniężnej nałożonej na przedsiębiorcę za stwierdzone w punkcie II. sentencji niniejszej decyzji stosowanie praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów, dokonano również oceny zaistniałych w postępowaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wymiar kary.

[...]

Uwzględnienie ww. okoliczności wpłynęło na zmniejszenie uprzednio ustalonej kary o [...] %. W świetle powyższego za naruszenie stwierdzone w punkcie II.1. sentencji niniejszej decyzji Prezes Urzędu nałożył na przedsiębiorcę karę pieniężną w wysokości **2 844 558 zł** (słownie: dwa miliony osiemset czterdzieści cztery tysiące pięćset pięćdziesiąt osiem złotych), co stanowi [...] % przychodu osiągniętego w 2011 r. i [...] % kary maksymalnej.

W świetle powyższych okoliczności, w opinii Prezesa UOKiK, uznać należy, że kara pieniężna nałożona na PKO BP S.A. jest adekwatna do okresu, stopnia oraz okoliczności naruszenia przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów.

Prezes Urzędu nakładając niniejszą decyzją ww. karę pieniężną za naruszenie przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów wziął pod uwagę, że ma ona: po pierwsze – charakter represyjny (nakładana jest za naruszenie ustawowych zakazów), po drugie – prewencyjny (ma zapobiegać podobnym naruszeniom w przyszłości i zniechęcać do naruszania prawa), zaś zagrożenie nią, czyli potencjalna możliwość nałożenia kary przez Prezesa Urzędu – nadaje jej charakter dyscyplinujący (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2004 r., sygn. akt: III SK 31/04).

Zdaniem Prezesa UOKiK tak wymierzone kary spełnią zarówno rolę represyjną jako sankcję i dolegliwość za naruszenie przepisów ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, jak i prewencyjną, zapobiegającą ponownemu ich naruszeniu.

Wobec powyższego orzeczono jak w punkcie IV sentencji.

Zgodnie z art. 112 ust. 3 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, karę pieniężną należy uiścić w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się niniejszej decyzji, na konto Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w Warszawie nr:

NBP O/O Warszawa 51101010100078782231000000.

Stosownie do treści art. 81 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów w związku z art. 479²⁸ § 2 k.p.c. – od niniejszej decyzji przysługuje odwołanie do Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, w terminie dwutygodniowym od dnia jej doręczenia, za pośrednictwem Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów – Delegatury w Warszawie.

Dyrektor
Delegatury UOKIK
w Warszawie
/podpis/

Otrzymuje: